

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

**Česko-německá kulturní spolupráce v neziskovém
sektoru**

Petra Kalčicová

© 2010 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Česko-německá kulturní spolupráce v neziskovém sektoru" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne _____

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu této bakalářské práce panu doc. PhDr. Ludřkovi Kolmanovi, CSc. za jeho vstřícnou spolupráci. Také děkuji panu Mgr. Pavlovi Křečkovi a paní Eleanoře Allerdings za podporu během práce na projektech v rámci spolupráce občanského sdružení A BASTA! a Institutu dramatické výchovy DAS Ei.

Česko-německá kulturní spolupráce v neziskovém sektoru

Czech-German non-profit cooperation in cultural matters

Souhrn

Předkládaná bakalářská práce se věnuje přeshraniční kulturní spolupráci v neziskovém sektoru mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo. Výzkum je zaměřen na mladé lidi z pohraničí a je proveden na dvou konkrétních česko-německých kulturních projektech.

V první části práce jsou uvedeny teoreticko-metodologické informace k problematice získané z české i zahraniční literatury. Druhá část se týká samotného výzkumu, jehož vyhodnocení je provedeno kvalitativní formou. Technikami sběru dat, které byly užity v předkládané práci, jsou rozhovory (mezinárodně interview) se samotnými účastníky česko-německého kulturního projektu „Filmediale Hranigrenze“, reflexní dotazníky ze dvou projektů a doplňující dotazníky; poté následoval kvalitativní rozbor sesbíraného materiálu.

Důležitým předpokladem práce bylo, že na obou stranách hranice jsou patrné snahy o vzájemnou česko-německou kulturní spolupráci a existují neziskové organizace, které se této problematice věnují. Činností a spoluprací některých neziskových organizací vznikají česko-německé kulturní projekty, za účelem zlepšit komunikaci a vztahy mezi oběma zeměmi, protože v myslích některých mladých obyvatel česko-německého příhraničí stále přežívá jakási pomyslná železná opona a v jejich kolektivní paměti se objevují předsudky, přestože Česká republika nedávno vstoupila do Schengenského prostoru.

Studie zahrnuje výčet vybraných organizací zabývajících se finanční pomocí či tvorbou projektů pro mladé lidi na podporu česko-německé kulturní spolupráce. Dále se práce zaměřuje na výsledky výzkumu provedeného v průběhu dvou modelových česko-německých kulturních projektů, s jejichž účastníky byly prováděny rozhovory a odpovídali na reflexní dotazníky. Pro kvalitativní rozbor byly analyzovány též odpovědi z doplňujících dotazníků. Práce se také ve své výzkumné části snažila na tomto vzorku posoudit, zda jsou takovéto projekty smysluplné a splňují své poslání.

Ukázalo se, že podle výsledků výzkumu dotazování mladí obyvatelé německého příhraničí již nejsou historickými událostmi tolik poznamenáni jako předchozí generace. Respondentům projekty poskytly zkušenost osobního kontaktu s vrstevníky ze sousední země a dopomohly tak k utvoření vlastního názoru. Výsledky průzkumu vykazují pozitivní vliv projektů na pohled na česko-německé vztahy a spolupráci pro zkoumanou skupinu mladých lidí

Klíčová slova: česko-německé vztahy, česko-německá kulturní spolupráce, neziskový sektor, česko-německá historie, předsudky, jazyková bariéra, česko-německé kulturní projekty

Summary

Submitted bachelor thesis concentrates on cross-border cultural cooperation in non-profit sector between the Czech Republic and Federal Republic of Germany and the research is carried out on two concrete Czech-German cultural projects.

The first part of this work describes theoretic and methodological informations to the subject matter using Czech and foreign special literature. The second part contains the research itself using a qualitative method. Techniques of data collection used in this paper are interviews with participants of the Czech-German cultural project „Filmediale HraniGrenze“, reflexive questionnaires from two projects and supplementary questionnaires; followed by qualitative analysis of the collected material.

Important assumption of the thesis was that there are marked endeavours of mutual Czech-German cultural cooperation on both sides of border and there exist non-profit organizations, which attend to this subject matter. Thanks to activities and cooperation of some of the non-profit organizations, there come up Czech-German cultural projects in order to improve the communication and relations between both countries, because there is still imaginary Iron-Curtain in the minds of some of the young people from Czech-German borderland and in their collective memory there still appear some prejudices, although the Czech Republic joined the Schengen area recently.

The study contains enumeration of selected organizations, which are interested in making or financially helping to projects for young people with the view of supporting Czech-German cultural cooperation. The paper is then focused on the results of the research carried out during two concrete Czech-German cultural projects, with whose participants were made interviews and they answered reflexive questionnaires. For the qualitative analysis were analyzed the answers from supplementary questionnaires too. The study tries in its qualitative part to consider, if such projects are meaningful and if they fill their intent.

It turned out, that in according to the results of the research the questioned young people from Czech and German borderland are not so much stigmatized by historical events as the previous generations. The projects gave the respondents the experience of personal contact with the young people from the neighbour-country and they helped them to make their own opinion. The research results record positive influence of the projects on the sight of Czech-German relations and cooperation for the questioned group of young people.

Keywords: Czech-German relations, Czech-German cultural cooperation, non-profit sector, Czech-German history, prejudices, language barrier, Czech-German cultural projects

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Cíl práce a metodika:	11
2.1	Cíle:.....	11
2.2	Předpoklady:	11
2.3	Metodika:	11
3	Přehled literatury.....	13
3.1	Inter-, multi- a transkulturalita	13
3.1.1	Co jsou předsudky.....	14
3.2	Hranice jako pojem psychologický i geografický; pohraničí	15
3.3	Česko-německé vztahy – historické shrnutí a současnost.....	16
3.3.1	Počátky společné historie.....	16
3.3.2	Česko-německé vztahy do konce první světové války	17
3.3.3	Od nadějných začátků až po Mnichovskou dohodu a její následky.....	18
3.3.4	Cesta k odsunu a jeho uskutečnění	19
3.3.5	Úhly pohledu na problematiku okupace a odsunu	21
3.3.6	Snaha o obnovení dobrých česko-německých vztahů a současnost.....	21
3.4	Česko-německá kulturní spolupráce v neziskovém sektoru	22
3.4.1	Neziskový sektor	22
3.4.2	Vybrané organizace a spolky	22
4	Empirická část.....	28
4.1	Projekt „Příběhy z domova“ (14. – 21. 4. 2009).....	29
4.1.1	Charakteristika a průběh projektu	29
4.2	Projekt „Filmediale HraníGrenze“ (29. 10. – 1. 11. 2009)	30
4.2.1	Charakteristika a průběh projektu	30
4.3	Zhodnocení odpovědí z interview a dotazníků	31
4.3.1	Část I: Problematika česko-německých kulturních vztahů	31
4.3.2	Část II: Zhodnocení smysluplnosti a účelnosti těchto projektů	38
5	Diskuze.....	43
6	Závěr	44
7	Seznam literatury	46
8	Přílohy	48
8.1	Příloha 1	48
8.2	Příloha 2	49
8.3	Příloha 3	50

1 Úvod

Tato práce je věnována studiu česko-německé kulturní spolupráce v neziskovém sektoru a kvalitativní výzkum je proveden na dvou konkrétních česko-německých kulturních projektech: „Příběhy z domova“ (14. – 21. 4. 2009) a „Filmediale HraníGrenze“, který proběhl ve dnech 29. 10. až 1. 11. 2009, oba vznikly ve spolupráci občanského sdružení A BASTA! o.s. na české straně a TPI DAS Ei na straně německé. Tyto projekty byly vybrány jako modelové projekty možné příhraniční spolupráce. Důvodem byla osobní účast autorky této bakalářské práce na obou projektech a to na pozici českého projektové asistence či vedoucího projektu.

Práce je záměrně soustředěna na mladou generaci, která nezažila události druhé světové války na vlastní kůži, ovšem měla by být o historických souvislostech srozuměna alespoň v základech ze školy a navíc cílová skupina žije přímo v pohraničí, takže s největší pravděpodobností přichází do styku s obyvateli sousedního státu.

Cílem práce bylo prozkoumat na konkrétních vybraných dvou projektech názory a postoje mladých obyvatel pohraničí (tedy účastníků projektu) na vztahy se sousedy, na pojem „hranice“ mezi Čechy a Němci, dále také zjistit, zda v myslích těchto mladých lidí podle předpokladů na obou stranách hranice pořád zůstávají předsudky spojené s historickými událostmi. Další podstatná část výzkumu byla také věnována zjišťování, zda je pro tento vybraný vzorek mládeže smysluplné vůbec podobné projekty pořádat, zda jsou úspěšné a splňují své předpoklady a cíle.

Výzkum byl proveden kvalitativní formou, lze ho pojmout také jako případovou studii. V případě názorů a pohledů na problematiku česko-německých kulturních vztahů byly uskutečněny krátké polostrukturované rozhovory s účastníky. Úspěšnost a opodstatnění projektů byla zkoumána pomocí rozboru a zhodnocení odpovědí z tzv. reflexních dotazníků ze zmíněných dvou projektů a vše je doplněno rozbohem dalších, tedy tzv. doplňujících dotazníků pro další mladé lidi, kteří aktivně působí v rámci dané spolupráce.

V první části práce byly vytyčeny cíle a také uvedeny předpoklady k dané tématice, dále je tu nastíněna použitá metodika výzkumu a podrobněji rozepsána.

V druhé části práce byl za pomoci příslušné odborné české i zahraniční literatury vypracován teoretický rámec obsahující souhrn informací k danému tématu, vysvětlení

a definice nejdůležitějších pojmů a také historické shrnutí. Zde je také uveden výčet a charakteristika vybraných organizací z neziskového sektoru, věnujících se česko-německé kulturní spolupráci a uskutečňování nejrůznějších společných projektů pro českou i německou mládež, popř. takovéto akce finančně podporují. Větší pozornost je poté věnována občanskému sdružení A BASTA!, jehož je autorka práce členem.

Poslední díl práce je už věnován samotnému kvalitativnímu výzkumu včetně krátké charakteristiky a popisu vybraných česko-německých kulturních projektů. Jsou tu rozebrány rozhovory s účastníky a také odpovědi z reflexních a doplňujících dotazníků.

Obsahem příloh jsou otázky z rozhovorů a reflexních a doplňujících dotazníků.

2 Cíl práce a metodika:

2.1 Cíle:

Analýzou rozhovorů a odpovědí v dotaznících posoudit názory a postoje vzorku mladých lidí k problematice česko-německých kulturních vztahů, nazírání na pojem „hranice“ mezi Čechy a Němci především z psychického hlediska a konečně zhodnotit opodstatnění a smysluplnost česko-německých projektů s kulturním zaměřením.

2.2 Předpoklady:

Přestože v myslích mladých obyvatel českého i německého příhraničí pořád zůstávají předsudky a jistá nevraživost vůči druhé národnosti, existuje na české i na německé straně nezanedbatelná skupina lidí, která se podporou vzájemné kulturní spolupráce snaží o zlepšení těchto vztahů.

V České republice a SRN existují neziskové organizace, které se aktivně věnují česko-německé kulturní spolupráci. Náplní práce mnohých z nich je tvorba a uskutečňování či finanční podpora česko-německých kulturních projektů, kde se setkávají mladí lidé obou národností. Některým účastníkům tedy tyto projekty napomáhají odbourávat psychické bloky a předsudky a pro část těchto mladých lidí projekty zmenšují vzájemné jazykové bariéry.

2.3 Metodika:

Empirická část práce je založena na kvalitativním výzkumu, který se dá pojmout také jako případová studie; a na praktických zkušenostech v dané oblasti působení.

Pro samotný kvalitativní výzkum byla použita technika krátkých polostrukturovaných interview s mladými českými i německými účastníky konkrétního projektu občanského sdružení A BASTA! ve spolupráci s TPI DAS Ei e. V. s názvem „Filmediale HraniGrenze“. Interview proběhlo se všemi účastníky projektu, tedy se 4 Čechy a 4 Němci. Podobné otázky jako jim, byly prostřednictvím dotazníků položeny několika dalším mladým lidem, kteří se aktivně věnují česko-německé kulturní spolupráci, podílí se na organizaci těchto projektů. Je proto důležité vzít v úvahu, že respondenti mají osobní zkušenost s lidmi druhé národnosti.

Dále do výzkumné části spadá zhodnocení a rozbor odpovědí v reflexních dotaznících určených účastníkům výše zmíněného projektu a dalšího jiného projektu. Záměrem těchto dotazníků je zhodnotit, zda byl konkrétní projekt pro jeho účastníky

smysluplný, popř. posoudit, co by se mělo zlepšit, které body jsou vhodné k přepracování a zda podle názoru účastníků projekt opravdu splňuje svůj hlavní cíl, kterým je prohlubování dobrých česko-německých kulturních vztahů, zmenšení komunikačních bariér a aktivní podpora a účast na vzájemné spolupráci. I zde byly použity ještě doplňující dotazníky.

Aplikaci výzkumu na dva konkrétní projekty lze brát jako případovou studii, ve které jde podle Hendla o zachycení složitosti případu, můžeme ji použít mimo jiné pro ilustraci jevu, porozumění nebo popis, zaměřuje se na hledání ovlivňujících faktorů a interpretaci vztahů. Tato studie by spadala do studia sociálních skupin, což mohou být malé, přímo komunikující skupiny, spolu se zkoumáním vztahů (Hendl, 1999). Jedná-li se o definici případu, opírá se Hendl o Milese a Hubermana, kteří charakterizují případ abstraktně a to jako fenomén určitého druhu, objevující se v určité vymezené hranici a také v příslušném kontextu (Miles a Huberman, 1994, cit. dle: Hendl, 1999).

Technikou sběru dat, která byla použita v kvalitativním výzkumu, jsou krátká, polostrukturovaná interview neboli rozhovory, jejichž účelem je shromáždění informací. Při polostrukturovaném, neboli semistandardizovaném interview, jsou již předem dány otázky a *obvykle* jsou pokládány ve stejném pořadí a stejným způsobem, je to tedy případ, kdy se tento typ blíží strukturovanému interview (Majerová, a další, 2006). Dále byly použity reflexní dotazníky, které jsou speciálně koncipované pro kvalitativní zhodnocení průběhu daného česko-německého kulturního projektu, aby bylo možno zjistit, nakolik projekt naplnil své poslání. Poslední sběrnou technikou použitou v předkládané práci jsou doplňující dotazníky s obdobnými otázkami zaměřenými na česko-německé vztahy a projekty, rozeslané jedenácti dalším českým i německým mladým lidem, kteří se této problematice věnují, z toho sedmi Čechům a čtyřem Němcům.

Tyto reflexní a doplňkové dotazníky byly kvalitativně vyhodnoceny metodou obsahové analýzy. Jaromír Janoušek se ve své publikaci *Verbální komunikace a lidská psychika* přiklání k pojetí obsahové analýzy jako výzkumné techniky zaměřené na objektivní popis obsahu komunikace. Pokud tedy jde o rozbor nějakého komunikačního jednání, hlavní pozornost se soustředí na obsahovou komponentu jeho významové struktury (Janoušek, 2007).

3 Přehled literatury

3.1 Inter-, multi- a transkulturalita

V dnešní moderní době existuje velké množství nových pojmů a tím také vznikající velká terminologická nejednoznačnost, proto je jistě na místě ujasnit si význam termínů, které se objevují v předkládané práci.

Hlavně pojmy „interkulturní“, „multikulturní“ a nejnověji „transkulturní“ jsou často definovány velmi podobně a proto rozdíly mohou být jen ve způsobu užití těchto výrazů. Obecně platí, že pojem „multikulturní“ ve spojení s výchovou se v mezinárodním kontextu používá celkem jednoznačně hlavně ve školním prostředí a klade si za cíl naučit děti vzájemné toleranci (Moree, a další, 2007). Multikulturalismus je založen na myšlence tolerance k různým kulturním zvykům, snaží se vyjadřovat respekt k různosti (Barker, 2006). V seminářích, výcvicích či workshopech se více používá „interkulturní“ výchova, někdy počestně nazývána „mezikulturní“. Na českém i mezinárodním poli je již od šedesátých let celkem ustálený pojem „interkulturní psychologie“ (cross-cultural psychology či interkulturelle Psychologie), což je obor zaměřený na porovnávání psychologických rozdílů mezi kulturami, chce odhalit psychologické zvláštnosti jedinců z jednotlivých kultur a zároveň odkrýt obecné zákonitosti kulturní psychologie, jde tedy o pokus vytvořit univerzální psychologii překračující hranice kultur (Kolman, 2005). Průcha k tomuto pojmu ve své vlastní definici dodává, že „cílem psychologického zkoumání kulturních faktorů je jednak identifikovat a popsat existující interkulturní jevy a procesy a začlenit je do souhrnné explanace lidských skupin a jejich chování – což má být cíl vědecký – a jednak vytvářet podklady pro aplikace výzkumných nálezů a teoretických explanací ve sférách společenské činnosti, což je tedy cíl praktický“ (Průcha, 2004). Jedna z možných interpretací rozdílu mezi těmito pojmy je taková, že pokud bychom hovořili o multikulturním světě, existovaly by tu kultury vedle sebe bez velkého vzájemného ovlivňování, ovšem v interkulturním prostředí dochází mezi kulturami už k určité interakci (Moree, a další, 2007).

A pak je tu přístup „transkulturní“, objevující se v posledních deseti letech čím dál tím více, tvrdící, že každý jednatel má spoustu identit, i v rámci jednoho státu můžeme čelit kulturním rozdílům, protože jedinec přísluší k více různým skupinám (Moree, a další, 2007). Příkladnou myšlenkou transkulturního přístupu je např., že programy, které se soustředí na podporu dětí z národnostních menšin, by se neměly již zaměřovat na to, jak jim pomoci přizpůsobit se většině, ale o to, jak vytvořit mezi menšinou a většinou jakýsi dialog. Tento dialog by měl oběma stranám pomoci poznat své kultury (Göhlich, a další, 2006). Význam slovního spojení „transkulturní psychologie“ charakterizuje B. Geist ve svém *Psychologickém slovníku* jako „obor psychologie zkoumající podobnosti a rozdíly v psychologickém fungování různých kultur a etnických skupin“ (Geist, 2002).

3.1.1 Co jsou předsudky

Předsudky zapadají do dané problematiky, protože jsou jednou z hlavních příčin možné přetrvávající nevráživosti Čechů vůči Němcům a naopak. Stejně jako stereotypy jsou předsudky charakterizovány jako představy, názory a postoje, které určití jednotlivci či skupiny osob zaujímají k jiným skupinám. Jsou přenášeny z generace na generaci a jsou celkem stabilní, proto je těžké je změnit (Průcha, 2004). V *Psychologickém slovníku* je předsudek definován jako „*předpojatost, názorová strnulost, emočně nabitý, kritický nezhodnocený úsudek a z něj plynoucí postoj, názor přijatý jedincem nebo skupinou*“ (Hartl, a další, 2000).

I Češi bez objektivních zkušeností a znalostí přejímají jako náhradu vlastních názorů názory většiny – zevšeobecňující vlastnosti Němců by tedy např. běžně byly: pilní, pracovití, agresivní. Lze tedy vidět, že kromě předsudků v podobě agresivity, výbojnosti a snad i přetrvávající chuti k válčení, jsou stále Němci nejen v očích obyvatel České republiky vnímáni také jako nositelé pokroku hlavně v oblasti techniky a důmyslní organizátoři. Počátky vzniku stereotypního obrazu Slovanů jsou přisuzovány Johannu Gottfriedovi Herderovi (1744 – 1803), který o Slovanech napsal, že jsou mírumilovní, nevýbojní a pohostinní a právě proto byli často vydáni napospas bojovným Germánům (Průcha, 2004).

Průcha ve své publikaci *Interkulturní psychologie* uvádí jednu z možných teorií, jak existující předsudky eliminovat nebo alespoň zmírnit a to je hypotéza kontaktu, o kterou se samozřejmě také opírají skutečné česko-německé kulturní projekty. Jedná se o tvrzení, že kontakt mezi etnicky odlišnými skupinami může snížit předsudky působící v těchto skupinách. Musí tu být ovšem dodrženy určité podmínky a to především, že skupiny musí mít více méně shodný status, musí spolupracovat a to dobrovolně a tento kontakt by měl být podporován nějakou nadřazenou institucí nebo úřadem (Průcha, 2004).

3.2 Hranice jako pojem psychologický i geografický; pohraničí

Od pradávna člověk cítí potřebu oddělovat, určovat hranice. Slovo „hranice“ zpravidla označuje nějakou myšlenou čáru (v praxi je obvykle nejčastěji vedena přímo po zemském povrchu) oddělující dvě navzájem různé přírodní či společenské entity, např. dva státy nebo dvě jiné územně administrativní jednotky (např. kraje, okresy, panství, katastry), dva kontinenty, dvě moře či oceány, dvě pohoří, dvě ekologická společenstva, dvě úmoří, dvě jazykové oblasti, dvě klimatické oblasti, dva podnebné pásy atd., to je definice hranice hlavně z fakticky geografického hlediska. V přeneseném významu ovšem lze toto slovo aplikovat na řešenou problematiku také v psychologickém smyslu. Hranice vzniká nejen mezi národy jako takovými, nýbrž jsou tu také dílčí kulturní hranice, jako je jazyková bariéra, předsudky, strach z něčeho neznámého.

V současné době vzniká čím dál tím více nadnárodních unií a společenství. Mimoto je více než kdy jindy podporována příhraniční spolupráce, studium v zahraničí a mnoho dalších aktivit snažících se o možnost poznat jinou kulturu a získat tak nejen jazykové zkušenosti. Proto dochází k častým diskusím nad geografickými hranicemi a jejich funkcí. Při zaměření na samotný Schengenský prostor, hranice ztrácejí svou původní striktně oddělovací funkci a naopak se stávají jakousi „styčnou plochou“, prostorem, kde se mísí různé kultury, mentality. Samozřejmě ovšem nemůže existovat svět bez hranic kvůli mnoha dalším funkcím samotných hranic. Mimo jiné by ztracení hranic mohlo vyvolat v obyvatelích pohraničí strach ze ztráty identity (Klečková, 2009).

Tato práce je zaměřena hlavně na oblast pohraničí, popř. příhraničí, což je nově zaváděný pojem. Pohraničí lze charakterizovat jako oblast, kterou prochází hranice, přesněji prostor podél hranice nebo také území, které je v bezprostředním sousedství mezinárodních hranic, přičemž je důležité zohlednit chování a úlohu obyvatel zde žijících, protože za pohraničí se dá brát území, které právě jeho obyvatelstvo jako takové vnímá (Havlíček, 2004).

3.3 Česko-německé vztahy – historické shrnutí a současnost

Publikací, knih a románů o česko-německé historii, o druhé světové válce, o odsunu sudetských Němců a osudech obyvatel obou národů je nespočet. Tato historie je ovšem jedním z nejdůležitějších důvodů, proč se dnes objevují snahy o vzájemnou spolupráci a o započítání „nové historie“, snad lepší, dá-li se to tak říci. V kolektivní paměti veřejnosti přežívá velké množství dezinterpretací a předsudků. Proto je i zde nutné napsat souhrnné informace k dějinným událostem nejen posledních několika desítek let mezi zmíněnými dvěma státy.

3.3.1 Počátky společné historie

Historie česko-německých vztahů sahá až do středověku, konkrétně se jedná o německé osidlování Čech a Moravy ve 12. a 13. století, tedy za vlády Přemyslovců. V tuto dobu dorazilo do skoro neobydlených hor na pohraničí země (což jsou vlastně budoucí Sudety) první obyvatelstvo německé národnosti. Kolonisté, kteří přišli z vyspělých částí německých zemí, přinesli pokrokové myšlenky a pomohli tak Království českému k rozvoji nejen v hospodářství. Už z pramenů pojednávajících o společnosti 14. století, jako je např. Dalimilova kronika (Kronika tak řečeného Dalimila), lze vyčíst vzájemnou diferenciaci identit založenou na jazykové rozdílnosti a též lze vycítit averzi mezi oběma skupinami. Také v důsledku pozdějšího husitského hnutí volajícího po nápravě církve došlo k oboustranným násilným útokům, což přispělo ke zhoršení vztahů. Špatně vykládána je často tzv. „bitva na Bílé hoře“ z roku 1620, za kterou ve skutečnosti nestojí žádné vyložené národnostní rozboje, ale dva různé způsoby vlády, stavovský a absolutistický. (Člověk v tísní, 2005).

Počátky nového národního povědomí se začaly utvářet během 17. století, kdy Jan A. Komenský definoval velmi pokrokově národ mimo jiné jako společenství lidí, kteří „*pocházejí z téhož kmene, bydlí na témž místě na zemi, mluví týmž jazykem a jsou spojeni týmiž svazky společné lásky, svornosti a snahy o obecné dobré*“. Baroko bylo pro české země obdobím dalšího velkého rozkvětu, jedinou jeho temnou stránkou by mohlo být posilování absolutismu. Celkově lze evropskou kulturu v tomto období považovat za multilingvní, s přihlédnutím k tomu, že německý jazyk nabýval na své důležitosti, až se stal jazykem státním, což zavedlo příčinu k nacionalizaci němčiny (Beneš, a další, 2002; Člověk v tísní, 2005).

Dalším důležitým mezníkem ve vývoji česko-německých vztahů je 19. století, přerod etnika v národ, tedy nacionalizace a pak klíčový rok 1848. Po nadějném začátku plném společných ideálů, se objevily neshody a nepochopení. Vyspělejší německá společnost sice respektovala českou kulturu, ovšem politický program už ochotna tolerovat nebyla. Prosazení českých zájmů by ohrozilo velkoněmecky pojaté sjednocení Němců a německé představy zase vzbuzovaly v Čechách obavy z germanizace. I přes snahy o urovnání těchto sporů, vedly tyto zásadní diference na konci století k rozdělení společnosti do dvou nesourodých, zneprátelených skupin (Beneš, a další, 2002).

3.3.2 Česko-německé vztahy do konce první světové války

Události nejen první světové války, ale i ty bezprostředně následující opět zásadně přetvořily česko-německé vztahy. V průběhu války zavládlo přesvědčení, že nové rozdělení Evropy údajně dle práva na sebeurčení je uspokojivé a pomůže k udržení klidu a míru. Skutečnost byla ovšem taková, že právo na sebeurčení nejen, že nebylo nijak přesvědčivě jasně vymezeno, ale i použito bylo velmi řídké a i to ve svém konečném důsledku vedlo k opětné nespokojenosti. Na československém území vrcholil odpor k Rakousko-Uherské monarchii, která chtěla vybudovat cosi jako Mittel-Europu, tedy stát výlučně německého rázu. Touha vytvořit nezávislý stát se nakonec roku 1918 díky Washingtonské smlouvě podporující československou samostatnost vyplnila a 28. října byla oficiálně potvrzena.

Politický program na početnou německou menšinu nezapomněl. Když německy mluvící obyvatelstvo vyvíjelo úsilí o připojení k jiným státům, se kterými

Československá republika sousedila, nabídli mu domácí politici, aby se podílelo na utváření nového státu a skončilo tak s útočným politickým programem. Vztah k menšině tedy nebyl podceňován a doufalo se v dobrou společnou budoucnost. Příslušníci menšiny ovšem nechtěli přijít o svá někdejší privilegia a bojovali za vlastní právo na sebeurčení. V té době vzniká přívlástek „sudetskí“ Němci podle jedné z historických částí okolo hranic české země (Sudetenland).

Jelikož nedošlo ke konsensu, československé vojsko nuceně, ale bez větší rezistence místních obyvatel, obsadilo v Čechách i na Moravě veškeré území až po historické hranice státu. To vše se událo ještě do konce roku 1918 (Beneš, a další, 2002; Člověk v tísní, 2005).

3.3.3 Od nadějných začátků až po Mnichovskou dohodu a její následky

Od roku 1920 se situace zlepšovala, jelikož sudetskí Němci museli uznat, že z ekonomické stránky mají v československém státu oproti Německu a Rakousku mnohem lepší podmínky k životu. To vedlo dokonce k tomu, že němečtí politici se v letech 1926 až 1938 objevují v naší vládě. Světová hospodářská krize, která ve třicátých letech dorazila i do Evropy, ovšem zmařila vše, co si Němci a Češi doposud vybudovali a situace v pohraničí byla najednou zcela opačná. Právě sudetské oblasti v blízkosti hranic, jejichž průmysl se soustřeďoval hlavně na textilní a sklářskou výrobu, byly těmi nejpostiženějšími. Míra nezaměstnanosti tu průměrně dosahovala dvojnásobku míry v ostatních částech Československa. Naopak nacistické Německo prosperovalo, což posilovalo přízeň Sudetoněmecké strany (SdP) Konráda Henleina, která čím dál tím více propagovala myšlenku připojit k říši pohraničí a poté dokonce i zbytek Čech i Moravy. Nároky Sudetoněmecké strany se neustále zvyšovaly, stejně tak se ale rozšiřovaly řady jejích stoupenců. Vše vyvrcholilo v roce 1935 jejím vítězstvím v parlamentních volbách a následným ziskem 87% volebních hlasů u pohraničních obecních voleb z roku 1938. I přes pokusy o zavedení samosprávy v regionech se nepodařilo česko-německé soužití zachránit. V této napjaté situaci vznikla nechvalná Mnichovská dohoda, podepsaná zástupci čtyř nejmocnějších zemí tehdejší Evropy a obírající celé Československo o pohraniční oblasti, které byly připojeny k Německu, Polsku a Maďarsku.

V důsledku Mnichova utíkají desetitisíce Čechů, Němců i Židů do vnitrozemí a takzvaná „první republika“ se po připojení Rakouska k Třetí říši rozpadá. Po odtržení už takto zredukované republiky od Slovenska se v březnu 1939, dva a půl měsíce po začátku druhé světové války, stává i zbytek státu kořistí německé expanzivní politiky, usilující o úplné poněmčení celých českých zemí. Hitler má jasně v úmyslu oslabovat zbylý dojem jakési samostatnosti protektorátu Čechy Morava. Pořádek v protektorátu byl udržován jakýmikoli prostředky, i těmi nejbrutálnějšími, jak potvrdila opatření jako je reakce na demonstraci vysokoškolských studentů. Nejen, že byly okamžitě zavřeny vysoké školy, ale také popraveny hlavní osobnosti tohoto studentského hnutí a ostatní studenti byli posláni do koncentračních táborů (Beneš, a další, 2002; Člověk v tísní, 2005).

3.3.4 Cesta k odsunu a jeho uskutečnění

Tyto události byly jen předzvěstí toho, co mělo následovat. Především se jedná o takzvanou „arizaci“, tedy vyčištění německé rasy, které bylo provedeno likvidací Židů a to jak českých, tak německých. Konečné řešení židovské otázky je jednou z nejtragičtějších kapitol nejen česko-německých, ale i světových dějin. Během této rostoucí nenávisti a teroru se v roce 1941 dostal k moci Reinhard Heydrich, na kterého byl o rok později spáchán atentát, následovaný krvavou odvetou. Edvard Beneš se jako prezident stal také vůdcem českého odboje. Po neúspěšných pokusech o zapojení sudetoněmeckých demokratů v exilu v čele s Wenzelem Jakschem do státní správy došlo k radikalizaci a to hlavně v důsledku krutosti Lidic a Ležáků. Toto krveprolití bylo pro evropské mocnosti impulsem k upuštění od Mnichovské dohody a jak britský tak sovětský podpis, oba byly prohlášeny za neplatné.

S rostoucím terorem ze strany nacistů se měnil i náhled zbytku Evropy na míru radikálnosti řešení. Stejně tak i Beneš upouští od mírnějšího plánu na odsun Němců a přiklání se k transferu veškerých příslušníků německé menšiny z pohraničí, výjimkou mohli být jedině ti, kteří v minulosti aktivně bojovali proti nacistickému režimu. Tento způsob nakonec v roce 1945 schválili i zástupci Velké Británie, Sovětského svazu i Spojených států na tzv. Postupimské konferenci a souhlasily tak s Benešovým radikálním řešením.

Nastává období obrovské německé migrace. Příčinou je hlavně Rudá armáda, postupující dále a dále směrem na západ do evropského vnitrozemí, před kterou prchalo německé obyvatelstvo jak pod nátlakem tak i dobrovolně. Vzhledem k velké nepřehlednosti neustále se měnícího národnostního uspořádání Evropy je dodnes prakticky nemožné určit přesnější počty Němců, kteří během odsunu přišli o život. Situace se pro české obyvatelstvo nezlepšuje, ještě těsně před skončením druhé světové války se v pohraničí na rozkaz sudetoněmeckého velitele K. H. Franka popravují vlastenečtí Češi. S koncem války v květnu 1945 začíná tzv. divoký odsun, který trvá až do srpna.

Nelidské zacházení přechází do českých rukou. V druhé polovině května vychází první Benešovy dekrety a sudetští Němci jsou donuceni se vzdát svého majetku bez ohledu na to, zda jsou vinní nebo nevinní. O dva měsíce později se začaly uplatňovat různé diskriminační postupy jako např. zákaz česko-německých sňatků. Dále Němci (ti starší 10 let povinně nosili na ruce pásku s „N“) nesměli po osmé hodině večerní vycházet, byly jim vyhrazeny jen určité hodiny k nakupování a museli dodržovat další ponižující nařízení. Byl jim zkonfiskován jak movitý, tak nemovitý majetek a pod vlivem těchto událostí docházelo k početným excesům. Tzv. „Pochod smrti“ Němců vyhnaných z Brna, při kterém přišlo o život asi 800 osob (většina z toho byly ženy a děti), masové zabití 265 Němců u Přerova, znásilňování a bití v internačním táboře v Kolíně o tzv. „bartolomějské noci“ a nakonec ústecký masakr, kde 31. července 1945 revolucionáři utloukli, postříleli a utopili odhadem 100 osob (německé prameny uvádějí čísla desetkrát větší i více) – to vše jsou nejznámější a nejtragičtější události divokého odsunu. Na začátku srpna byl schválen evropskými mocnostmi organizovaný odsun občanů německé a maďarské menšiny z území Československa, a bezprostředně na to bylo příslušníkům obou menšin odebráno české občanství. V říjnu 1946 byl transfer pozastaven z důvodů nemožného pojmání dalších imigrantů v Německu, jak uvedla tamější americká okupační správa, a už nebyl obnoven. Z původního počtu 2 a půl milionu Němců jich zůstalo po odsunu v Československé republice okolo 200 tisíc (Beneš, a další, 2002; Člověk v tísní, 2005).

3.3.5 Úhly pohledu na problematiku okupace a odsunu

Někteří z těchto zbylých opustili stát dobrovolně ještě mezi léty 1950-51. Všechny tyto události nebyly relativně ještě donedávna veřejně známé a jednoduše se o nich nehovořilo, hlouběji se začaly řešit teprve až po pádu železné opony v roce 1989. Po odhalení všech předešlých činů se situace obrátila a téma odsunu se stalo častým jak v politických, tak jiných společenských diskusích. Dodnes není dost dobře možné objektivně posoudit hrůzné období okupace a odsunu. Jasně z celé historie je, že všechny tyto události a praktiky uplatňované během zmíněných hrůz jsou založené na principu kolektivní viny, který je v rozporu s dnešní Listinou základních práv a svobod. Faktem zůstává, že Benešovy dekrety patří k právnímu řádu českého státu, ale jejich účinnost již vypršela. Evropská unie po právní analýze dospěla k názoru, že tato otázka by měla zůstat historií obou států a neměla by se nadále řešit, ani vznášet jako argument v politických diskusích (Člověk v tísní, 2005).

3.3.6 Snaha o obnovení dobrých česko-německých vztahů a současnost

V politické sféře rozvířil tuto tematiku poprvé po pádu železné opony prezident Václav Havel, když se v roce 1990 vyjádřil o odsunu tak, že *„namísto toho, abychom předali ty, kdo zradili tento stát, rádnému soudu, jsme je vyhnali ze země a potrestali odplatou, která šla mimo hranice zákona.“*, a označil to za pomstu, nikoli trest. Veřejnost to pochopila jako jakousi „omluvu“, která v sudetských Němcích rozdmýchala nároky na vrácení majetku. Musel se ještě dalších 5 let hájit, než se davy nacionalistů uklidnily.

Jasná snaha o stopnutí nekončících debat vzájemného obviňování se objevila v roce 1997 a to prostřednictvím Česko-německé deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji, kterou oba státy společně podepsaly. V roce 2002 se opět objevily diskuse na politické sféře, když se tehdejší premiér Miloš Zeman nechal lehce vyprovokovat rakouským populistou Jörgem Heiderem a prohlásil sudetské Němce za Hitlerovu pátou kolonu. Dalším (celkem opodstatněným) projevem provokace vnímaným zbytkem Evropy byl pokus poslanců z roku 2004, kteří chtěli uzákonit větu *„Edvard Beneš se zasloužil o český stát“*. Přestože zákon neprošel senátem, opět vyvolal divoké diskuse. Evropský parlament se k tomu po právní analýze Benešových dekretů postavil zjednodušeně řečeno tak, že zákony dnešní Evropské Unie hledí do budoucna,

každopádně je nepravdivé tvrdit, že EU je pro nás ve spojení s dekrety nějaké ohrožení „národních zájmů“.

V současnosti je čím dál tím větší snaha o vstřícné a progresivní kroky ke společné slibné budoucí spolupráci. Právě česko-německé kulturní projekty a akce, kterých je čím dál tím více, vidí své poslání ve zlepšování přeshraničních vztahů (Člověk v tísni, 2005).

3.4 Česko-německá kulturní spolupráce v neziskovém sektoru

3.4.1 Neziskový sektor

Neziskový sektor patří spolu se státním sektorem, který spravuje obecné věci a to pro veškerou společnost a se silicím soukromým podnikatelským sektorem, který se zase soustřeďuje na produkci a zisk a tím se stává jakýmsi motorem ekonomiky, mezi tři základní pilíře české společnosti.

V současnosti už je neziskový sektor aktivní a rozvinutou součástí společnosti. Má na starosti v první řadě správu činností, které není možné s dostatečnou účinností vykonávat za účelem zisku. Neziskové organizace se o to mohou postarat mnohem efektivněji nebo jinak než sám stát. Jako příklady lze uvést péči o životní prostředí, o zdravotně postižené, humanitární pomoc v rozvojových zemích... I v České republice už si neziskový sektor získal svůj respekt, který se nezískává lehko. Vždy záleží na důvěryhodnosti, dobrých výsledcích, užitečnosti a k tomu jsou třeba odpovídající kvalifikovaní odborníci (Plamínek, a další, 1996).

3.4.2 Vybrané organizace a spolky

V současnosti existuje v České republice celá řada organizací, které se věnují česko-německé kulturní spolupráci. Samozřejmě existují jak ziskové, tak neziskové organizace; tato práce je zaměřena na neziskový sektor a to hlavně v oblasti mládeže. Patří sem tedy občanská sdružení, nadace a nadační fondy, popř. obecně prospěšné společnosti, které uskutečňují česko-německé projekty nebo jinak podporují (např.

finančně) česko-německou kulturní spolupráci a to ve spolupráci s mladými lidmi. Zde je tedy výběr a charakteristika některých z nich:

3.4.2.1 Tandem

Tandem je koordinační centrum, které zprostředkovává česko-německé výměny mládeže. Existuje nejen na české straně, a to v Plzni, ale také v německém Regensburgu. Tandem Plzeň je institucí Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy ČR a administrativně spadá pod Západočeskou univerzitu. Jinak je na tom regensburšký Tandem, ten je institucí Spolkového ministerstva pro rodinu, seniory, ženy a mládež SRN a spolkových zemí Bavorsko a Sasko a je připojen k organizaci Bavorský kruh mládeže.

V současnosti má Tandem Plzeň velice širokou působnost – spolupracuje se školami, vytváří pro ně nejrůznější programy, ale také se sdruženími, mládežnickými iniciativami i jednotlivci. Je to jedna ze zastřešujících organizací v České republice, nabízí také poradenskou činnost všem, kteří se zajímají o česko-německé kulturní vztahy a věnují se aktivně spolupráci mezi oběma zeměmi.

Důležité je také zmínit, že Tandem neposkytuje přímou finanční podporu a prostředky na česko-německé projekty a také nezajišťuje stipendia pro studium v SRN, v obou případech může ale poradit, kde a jak je sehnat.

Ve svých projektech a výměnách mládeže využívá a rozvíjí Tandem pro vzájemnou komunikaci výukovou metodu s názvem „jazyková animace“. Tento kreativní postup, který v sobě zahrnuje hry, pohyb či práci s internacionalismy, se dá použít nejen při začátečním kontaktu s neznámým jazykem, ale také k další rozvinutější konverzaci. Cílem této metody je překonat bariéry a to jak jazykové, tak psychické, proto se také nesnaží o dokonalost a bezchybnost (B Media Solutions, 2009).

3.4.2.2 Česko-německá kavárna

Česko-německá kavárna – sdružení přátel české a německé kultury, je občanské sdružení, které působí v Praze. Projevem tohoto působení jsou pravidelná setkávání Čechů a Němců, kteří spolu konverzují a tak vzniká jakési fórum. Náplní samozřejmě není pouhý česko-německý rozhovor, jde o poznávání nových lidí, získávání nových

přátel, výměnu zkušeností. Důležitou vlastností kavárny je, že to není uzavřená skupina a schůzky nejsou nijak povinné, čímž dochází k přirozené obměně osazenstva a vývoji skupiny.

Aby se dodržel cíl a to česko-německý dialog, osvědčila se taktika, kdy se přibližně 30 minut mluví pouze jedním jazykem (např. česky) a poté dojde k výměně a další půlhodinu se hovoří jen německy (Vágner, 2002).

3.4.2.3 Česko-německý fond budoucnosti

Fond budoucnosti neboli Zukunftsfond je mezistátní instituce, jejímž posláním je pomoci Čechům a Němcům ve vzájemném porozumění a to prostřednictvím finanční podpory. Fond poskytuje finanční prostředky nejrozličnějším partnerským projektům z ČR i SRN (Internet Projekt, 2005).

Nadační činnost Fondu budoucnosti se vztahuje samozřejmě také na mládežnické projekty s česko-německou tématikou, takovéto projekty spadají pod tzv. partnerské projekty, na které může Fond přispět maximálně 50% celkových nákladů. Podmínkou poskytnutí financí pro každý jednotlivý projekt je, že výsledky by měly mít dlouhodobý a pozitivní vliv na průběh česko-německého porozumění a vzájemnou spolupráci.

Jedním z nejdůležitějších projektů, který Česko-německý fond budoucnosti podporuje je *Česko-německé diskusní fórum*, které se od roku 2004 stalo nedílnou součástí česko-německých setkávání. Cílem je hlavně iniciovat a udržovat dialog mezi oběma zeměmi, který vede k dobrým vzájemným vztahům a spolupráci. Nejvyšším orgánem Diskusního fóra je Rada, kterou tvoří předseda, 10 německých a 10 českých členů. Všichni jsou to lidé z různých společenských oblastí, kteří se intenzivně věnují česko-německým vztahům a zajímají se o ně. Největší událostí je každoroční konference určená české i německé veřejnosti a to především mladé generaci, kde je diskutováno o tématech, která jsou důležitá pro obě strany, i v rámci Evropské Unie (Internet Projekt, 2004).

3.4.2.4 Nadace a Centrum Brücke/Most

Nadace, v německém znění Brücke/Most-Stiftung je německou organizací, jejímž cílem je podporovat spolupráci s Českou republikou a nejen s ní. Centrum slouží jako středisko vzdělávání a místo setkávání nadace. Společně se potom snaží pod heslem „Stavíme mosty...stavte s námi“ o propojení různých kultur, což je jedním z hlavních obecně prospěšných cílů. Nabízí svou prací prostor pro mezikulturní akce a projekty. Sídlo nadace se nachází v Drážďanech, ale existují ještě dvě další pobočky a to v Praze a ve Freiburgu.

Co se týče mladých lidí, věnuje se jim např. projekt Proudění/Strömungen, v jehož rámci se uskutečňuje každým rokem střídavě na německém a na českém území vícedenní sympóziium. Zde se setkávají mladí umělci z obou zemí a nachází společnou řeč a také tvoří společně nová umělecká díla.

Název nadace, kde je jak český tak německý výraz pro slovo „most“ neboli „Brücke“, společně s motivem mostu v logu nadace se snaží upozornit na spojení mezi Němci a Čechy a na nutnost tvorby pomyslných mostů mezi oběma národy (Pötsch).

3.4.2.5 Antikomplex

Hnutí Antikomplex v je jedním z neaktivnějších neziskových organizací posledních let snažící se reflektovat německé dějiny v Čechách. Toto občanské sdružení tvoří a podporuje projekty věnující se česko-německé historii, např. mapují osudy sudetských Němců a snaží se o zlepšení vztahů vzhledem z odsunu Němců.

Jedním z úspěšných projektů je výstava Zmizelé Sudety, která je určena všem, tudíž i mladým lidem a je jimi také hojně navštěvována.

3.4.2.6 Občanské sdružení A BASTA!

Jedná se o iniciativu mládeže, která má za cíl rozvíjet česko-německé kulturní vztahy a to především pomocí divadelních projektů. Snaží se vytvářet co nejlepší podmínky pro setkávání českých a německých mladých lidí a mezinárodní spolupráci.

A BASTA! o.s. spolupracuje s podobnou organizací na německé straně, kterou je Institut dramatické výchovy v Norimberku DAS Ei (Theater-pädagogisches Institut DAS Ei) (Klímek, a další, 2007).

Cílem činnosti občanského sdružení A BASTA! je tedy zapojení mladých lidí do projektů, kreativní formou jim přiblížit něco z kultury jejich vrstevníků ze sousedního státu, zbourat tak vytvořené hráze a předsudky a ideálně v nich vzbudit další zájem aktivně se podílet na rozvoji česko-německé kulturní spolupráce (Klímeček, a další, 2007).

3.4.2.7 TPI DAS Ei (Theaterpädagogisches Institut DAS Ei)

Institut dramatické výchovy DAS Ei je už 15 let fungující organizace na německé straně. Poskytuje vzdělání v oblasti divadelní pedagogiky pro každého a věnuje se česko-německým kulturním vztahům v podobě divadelních projektů.

Hlavní středisko se nachází v Norimberku, vzdělávací základnu lze nalézt také v Mnichově a působnost činnosti sahá do celého česko-bavorského pohraničí. Ve své práci se členové snaží dát důraz na kooperaci mezi mladými lidmi, užívají propracované divadelní metody a iniciují tak česko-německou kulturní spolupráci prostřednictvím „divadla na jazykové hranici“ (Dönitz, 2009).

Dlouhodobě spolupracuje TPI DAS Ei s českým občanským sdružením A BASTA! o.s. a společně tvoří převážně divadelně zaměřené česko-německé kulturní projekty pro mladé lidi. Obsah projektů je koncipován a schvalován na každoroční Konferenci, finance jsou poté dodatečně získávány od nadací či fondů podporujících tuto spolupráci nebo z dotací Evropské Unie.

Spolupráce mezi A BASTA! o.s. a TPI DAS Ei e.V.

Obě instituce spojuje heslo „divadlem hýbat hranicemi“/“mit Theater Grenzen bewegen“. Společnou činností a produkcí česko-německých kulturních projektů tvoří členové obou těchto organizací a množství dalších aktivistů jakousi česko-německou kulturní síť, neboli tzv. Čojčlandskou síť (Čojčland Netzwerk), která se od roku 2002 intenzivně věnuje oblasti příhraničí, a neustále k ní přibývají noví členové.

Slovo ČOJČ vzniklo složeninou češtiny a němčiny (tschechisch-česky + německy-deutsch – výslovnost je „ojč“, z toho tedy čojč). Jde o umělý, zábavný, jevištní jazyk, plný internacionalismů a písni, je to komunikační prostředek, styk českého a německého jazyka. Vznikl za účelem vyrovnání běžné jazykové nerovnováhy při setkávání Čechů a Němců (obvykle Češi alespoň trochu mluví a rozumí německy,

Němci nerozumí a česky nemluví), je tedy koncipován tak, aby byli při setkávání a na projektech mladí lidé z obou zemí zábavně motivováni ke vzájemné komunikaci (Allerdings, a další, 2007).

4 Empirická část

Tato část předkládané práce je věnována samotnému kvalitativnímu výzkumu v oblasti česko-německé kulturní spolupráce na příkladu dvou česko-německých projektů a skupiny lidí, kteří se na této spolupráci aktivně podílejí. Výzkum lze pojmut jako případovou studii.

Možnost provést takovýto výzkum se naskytla také díky praktickým zkušenostem v dané oblasti, které jsou nasbírané od roku 2006 nejprve z účasti na česko-německých kulturních projektech, díky dobrovolné překladatelské činnosti a dále prostřednictvím vlastní organizace a spoluvedení projektů. Členství a činnost v občanském sdružení A BASTA! ve spolupráci s Institutem dramatické výchovy v Norimberku (TPI DAS Ei) se ukázala jako velice cenná zkušenost pro získání mnoha potřebných praktických dovedností v tomto neziskovém sektoru. Výhodou byla také dobrá znalost německého jazyka.

Výzkumné techniky sběru dat aplikované v empirické části práce, mezi které patří interview a reflexní dotazníky, byly provedeny v rámci dvou konkrétních česko-německých kulturních projektů realizovaných v roce 2009, jejichž bližší charakteristika je uvedena dále. Další otázky ke stejnému tématu byly prostřednictvím dotazníků položeny několika mladým lidem aktivně se věnujícím česko-německé spolupráci v neziskovém sektoru v rámci tzv. Čojčlanské sítě.

Zhodnocení výzkumu, tedy odpovědí dotazovaných, je rozděleno na dvě základní části. První část se soustředí na názory mladých českých i německých účastníků vybraných projektů a dalších lidí pohybujících se v této oblasti na problematiku česko-německých kulturních vztahů; byl zkoumán jejich pohled na sebe navzájem jako národy, na odpovídající společné historické události a celkově zda vnímají nějaké hranice mezi oběma zeměmi a jejich obyvateli a to v jakémkoli slova smyslu. K tomu byly vedeny krátké polostrukturované rozhovory a pokládány cílené otázky v reflexních i doplňujících dotaznících.

Obsahem druhé části je rozbor odpovědí na otázky zaměřené na smysluplnost těchto dvou projektů, zda pomohly účastníkům zmenšit jazykové bariéry, potlačit kulturní předsudky vzniklé v důsledku historických událostí atp.

4.1 Projekt „Příběhy z domova“ (14. – 21. 4. 2009)

Projekt byl koncipován a schválen na Čojčlanské konferenci 2008, kde byli také zvoleni jeho vedoucí a projektová asistence. Na přípravě projektu se pracovalo již od prosince 2008, především hledání účastníků a organizační příprava zabraly nejvíce času. Vlastní průběh projektu se uskutečnil na německé straně ve dnech 14. až 19. dubna 2009 v bavorském Schönsee a bezprostředně navazoval na české straně 19. – 21. dubna v Sušici.

4.1.1 Charakteristika a průběh projektu

Impulesem pro vznik tohoto projektu bylo zjištění, že české i bavorské příhraničí je v posledních letech čím dál tím více ovlivněno odlivem obyvatel a to především mladých lidí, kteří odcházejí z malých měst a vesnic do větších metropolí kvůli studiu či za prací a už se nevrátí. Jedním z příhraničních měst, které se s tímto problémem potýká, je Schönsee. Česko-německá skupina mladistvých zkusila město v rámci projektu prozkoumat a to z hlediska odchodů/příchodů/migrace/kočování. Součástí projektu byl také každodenní tzv. „čojč-trénink“, kdy se Němci přiučují českým výrazům a Češi zase německým a to kreativní formou tak, aby spolu co nejvíce kooperovali a mluvili.

Projektu se účastnilo 8 Němců a 8 Čechů ve věku mezi 14 a 19 lety, celkem tedy 16 mladých lidí. Vedoucí projektu byla Eleanora Allerdings z TPI DAS Ei, choreografka a divadelní pedagožka, projektovou asistencí a tlumočnicí jí byla Petra Kalčicová. Finanční podporu poskytl Česko-německý fond budoucnosti spolu s německým Spolkovým programem pro děti a mládež a Dispozičním Fondem EU Interreg IV.

Dočasným ubytováním se stala opuštěná základní škola, která byla nedávno zavřena a její provoz ukončen pro nedostatek žáků.

Během projektu byly uskutečněny rozhovory s obyvateli Schönsee, dokonce s několika generacemi rodin, které tam již po mnoho let žijí a nejmladší generace odchází. Také proběhly prohlídky nejstarších místních firem a podniků s dlouhou tradicí. Ze všech příběhů, které si účastníci vyslechli, vzniklo divadelní představení, odehrané 19. dubna pro veřejnost v Schönsee a 20. dubna v Sušici pro žáky SOŠ.

4.2 Projekt „Filmediale HraniGrenze“ (29. 10. – 1. 11. 2009)

Projekt vznikl spontánně v mysli pracovníků Institutu dramatické výchovy DAS Ei, nebyl tedy tradičně naplánován již na Konferenci na podzim roku 2008, ale až v průběhu roku 2009, kdy byl nakonec v červenci schválen. Vzhledem ke krátké době přípravy byl koncipován pouze jako čtyřdenní akce. Příprava a organizace trvala přibližně 3 měsíce před začátkem samotného projektu, přičemž vedení projektu představovaly Kristina Verner a Petra Kalčicová. Termín, ve kterém se projekt uskutečnil, byl stanoven na 29. říjen až 1. listopad 2009, místně v jihočeských Caparticích a Waldmünchenu.

4.2.1 Charakteristika a průběh projektu

Vybraný projekt je v rámci spolupráce A BASTA! o.s. a TPI DAS Ei e.V. inovativní, jelikož výstupem není divadelní představení. Základním pilířem praktické části projektu byla práce s médii a výstup odpovídající povaze média. Obsahovým tématem se stal pojem „hranice“ a jeho chápání.

Vzhledem k menšímu rozsahu i trvání projektu se účastnilo 8 mladých lidí, 4 Češi a 4 Němci ve věkovém rozmezí 16 – 22 let.

Na české straně hranic, v Caparticích, podstoupili účastníci první seznámení s rámcem projektu, sdíleli své osobní zážitky spojené s hranicemi s ostatními a navázali tak kontakt nenásilnou formou. Metodou „čojč“ - tak, aby rozuměli jak čeští, tak němečtí účastníci projektu a dozvěděli se nové výrazy z jazyka, kterým mluví sousedé – jim byly představeny různé druhy hranice – tělesná, psychická, geografická či komunikační.

Součástí projektu bylo fyzické překročení státních hranic mezi ČR a SRN na hraničním přechodu Lísková v rámci pěšího přesunu z Capartic do Waldmünchenu.

V německém Waldmünchenu dostali účastníci k dispozici tři různá média – video, audio a fotografii a s odbornou pomocí si mohli vyzkoušet práci s nimi. Následovalo rozdělení do malých skupin a výběr jednoho média, jehož prostřednictvím ztvárnili účastníci své pojetí pojmu „hranice“. Společná kreativní tvorba tak přiměla účastníky ke spolupráci a komunikaci.

Výstupem byly dvě rozdílné sbírky fotografií a jeden krátký česko-německý film.

4.3 Zhodnocení odpovědí z interview a dotazníků

Výsledky vychází z obsahové analýzy odpovědí v rozhovorech a dotaznících určených pro mladé lidi a jsou doplněny úryvky, proto i jazyk a styl mluvy často odpovídá věku respondentů. Původní odpovědi německých respondentů v německém jazyce jsou přeloženy do češtiny, u ukázek z dotazníků jsou použity pseudonymy nebo záměrně nejsou uváděna příjmení, aby byla zachována anonymita respondentů, pouze u rozhovorů účastníci souhlasili a poskytnutím a zveřejněním základních údajů jako jméno, příjmení, věk a město, ze kterého pocházejí.

4.3.1 Část I: Problematika česko-německých kulturních vztahů

4.3.1.1 Jak vnímají Češi Němce a naopak

Velká část respondentů správně ihned na začátku podotkla, že podle jejich názoru není dobré hodnotit jeden národ jako celek.

Co se týče pohledu Čechů na Němce, často se také opakovalo tvrzení, že jsou úplně stejní, normální lidé jako my a řeší každodenní problémy jako každý jiný. Objevily se úvahy nad celkovým pojetím národnosti jako etiketizace charakteristiky člověka. Podle odpovědí se respondenti snaží se takovému zobecňování vyhýbat a nenechávat se jím ovlivnit, ale sami přiznávají, že se nedistancují vždy stoprocentně od společenských stereotypů, objevily se také narážky na společnou historii.

***Karel:** „Pod každým takovýmto označením - Čech, Němec, Polák, Slovák se podle mě skýtá spousta různých rozdílných osobností, ať už dobrosrdečných lidí, či lidí s ne zrovna pěknými úmysly. Nezáleží podle mě na "nálepce" národnosti v ohledu jaký se pod ní skrývá člověk. Dokonce toto označení nemám příliš rád.“ ... „Nemám tudíž žádné národnostní předsudky a tudíž si představím pod slovem Němec člověka, jehož rodná řeč je němčina a který se pravděpodobně narodil, někde, kde se mluví německy, což je samozřejmě hodně obecný pojem a proto mi ani nepřijde, že bych si pod slovem, jež označuje pro mě pouze tuto informaci, měl dělat rozsáhlejší asociace, o tom jaký ten člověk asi může být.“*

Pavla: „Ať se člověk snaží sebevíc, když o lidech jako o národu zaslechne nějakou veřejnou, nepotvrzenou pravdu, přemýšlí nad tím a srovnává to, co slyšel, se svým názorem. Ještě horší varianta je, aby svůj názor tomu přizpůsobil.“

Jana: „Vím, že je spousta lidí odsuzuje, třeba za naši společnou minulost, ale myslím, že tohle by se mělo v budoucnu ztratit a všichni budeme zase zadobře.“

Někteří odpovídající se pokusili charakterizovat Němce konkrétněji nějakými vlastnostmi, i zde se často shodovali na pořádkumilovnosti a podobně.

Milan: „O Němcích si myslím, že jsou slušní, tím myslím jak se chovají ke své kultuře, že udržují čistotu ve městech, zkrátka jsou pořádní.“

Pavla: „Když už Němce vnímám jako celek, jsou pečliví, pracují do detailů a chtějí mít všechno perfektně. A myslím, že přesně to samé očekávají od ostatních.“

Monika: „Němci jsou například opravdu velmi přesní a precizní, často i puntičkáři a mají rádi věci naplánované. Na druhé straně se dost z nich snaží vypadat učeněji, než opravdu jsou a to i za cenu, že text, který napíše je těžko srozumitelný i pro ostatní Němce, natož pak pro Čecha. A někteří pohlížejí na nás, na Čechy, s jistým despektem, už jsem se s tím také bohužel musela setkat, ale to je rozhodně ta menší část z nich.“

Německá část respondentů (která odpovídala na stejnou otázku, jak vnímají Čechy a co si o nich myslí) se nebála zobecňování a neměla problém s výčtem vlastností, které podle nich nejlépe vystihují českou povahu.

Christina: „Hlasití a veselí. S nimi je vždycky sranda, ale může to být taky docela chaotické, protože často vidí všechno až moc ležerně a nechají věci prostě plynout, aniž by do toho nějak zasahovali, až se nakonec něco zvrtně.“

Rosalin: „Nekomplikovaní, otevření, umějí odpouštět, společenší, ambiciózní, umějí improvizovat. Mají vztah k tradici.“

Michael: „Nejmarkantnější vlastnost, která se podle mě u Čechů objevovala, je skromnost, i když ta se v poslední době u mladých lidí ztrácí. Také nemusí být vždy úplně upřímná. Každopádně to ukazuje na to, že jsou Češi lépe společensky vychovaní.“

Obecně jsou pro mě Češi kulturně vzdělanější a více méně mi přijdou také inteligentnější.“

Objevily se názory, že po osobním kontaktu změnil respondent názor a zjistil, že jeho domněnka o velmi rozdílných kulturách byla mylná a došel tak k podobnému názoru jako Češi.

Thomas: *„Češi jsou pro mě stejní jako Němci. Dřív jsem si myslel, že jsou tu velké rozdíly v kultuře, nebo možná rozdíly v povaze, protože byli Němci a Češi během historických událostí 20. století tak striktně oddělení. Ale když jsem poznal mladé lidi na projektu, zjistil jsem, že jsou stejní jako my.“*

V dotaznících se respondenti vyjadřovali také k dobrým a špatným zkušenostem s příslušníky druhé národnosti. Z obecného hlediska všichni tvrdí, že mají s Čechy/Němci zkušenosti dobré, ale objevují se i individuální negativní zážitky.

Ondřej: *„Osobně mám ve velké většině zkušenosti dobré a mám mezi Němci také přátele. Mezi negativní zkušenosti bych například zařadil nepříjemnou důkladnou drogovou prohlídku na hranicích s podtextem toho, že jsem z Čech.“*

Rosalin: *„Dobré: Češi jsou pohostinní, kreativní, otevření, mají zájem o němčinu, jsou milí a člověk s nimi může zažít hodně legrace. Špatné: Nemají pochopení pro vegetariány, často plánují velice krátkodobě, úkoly řeší spontánně, mohli by se více věnovat feminismu a vyrovnání pohlaví.“*

Velice zajímavou částí se ukázaly názory respondentů na odsun Němců z pohraničí. Objevila se přiznání, že si dodnes neumí svůj pohled na tuto část společné historie tak úplně utvořit. Z odpovědí jde někdy vycítit nedostatečnou informovanost o daném období (u českých i německých respondentů), nebo zmatenost, hlavně u mladších respondentů. Někteří konstatují, že ve škole o tomto tématu nikdy pořádně nemluvili. Také se objevil případ, kdy odpovídající napsal do dotazníku „no comment“, důvod není znám. Ti, kteří mají o dané problematice alespoň nějaké informace např. ze školy či z médií, přistupují k ní velice pokrokově a snaží se o empatii na obou stranách.

Jsou tu tvrzení, že dnešní době již přísluší tyto události posuzovat nebo že samotný respondent se cítí tak, že nemá tak úplně právo se k odsunu vyjadřovat, protože sami tuto dobu nezažili.

Monika: „Přiznám se, že jsem se touto tematikou nikdy moc nezabývala, takže vím jen to, co jsem slyšela ve škole, přečetla v novinových článkách nebo viděla v televizi, ale určitě neschvaluji násilný odsun nevinných civilistů, kteří na našem území desetiletí žili a pravděpodobně s válkou ani nesouhlasili.“

Petr: „No moc o tom nevím, ale když bych žil v těch letech- tak za tu válku bych je taky odsunul.“

Karel: „Chápu, jak určitou touhu sudetských Němců pro odtržení se od předválečného Československa, ač se mi tato myšlenka samozřejmě třeba nemusí líbit a nelíbí, tak pocit zrady v očích našich obyvatel a následné vysídlení oněch, kteří jednoduše měli nálepku součásti této zrady. Nemyslím si, že bylo správné ani jedno, ale myslím si, že stálým a opětovným rozvíráním této rány obou stran se rána nezahojí. Aby se tak stalo, myslím, že je na hodně místech u obou stran potřeba změnit přístup k věci - nebudme stálými rivaly, ale řešme věci společně a třeba se domluvíme snáze....“

Ondřej: „Jednalo se v rámci historických souvislostí o pochopitelnou věc, přestože ne spravedlivou. V současnosti nám nepřísluší ji hodnotit a neměla by být politickým prostředkem. Měla by být přesunuta tam, kam patří. Tedy do dějepisu.“

Rosalin: „To je část smutné minulosti, Německo a Čechy byly po staletí spojeny, válka a odsun byly dva výřezy společné historie. Je nutné, nechat za sebou staré zločiny, nechat minulost minulostí a předsevzít si setkávat se.“

Thomas: „Bohužel toho o vysídlení sudetských Němců moc nevím, ve škole jsme o tom nikdy doopravdy nemluvili – na několika místech byl odsun zmíněn, ale nikdy nebylo úplně objasněno, kdo byl odkud vysídlen a proč přesně. To myslím, že je škoda. Myslím totiž, že je to důležité téma, protože třeba tady poblíž ¹je památník sudetských Němců a je po nich pojmenovaná ulice. Obecně můžu říci, že mi to přijde hrozné, když se bez ohledu na lidi rozhodne, a řekne se nějaké rodině, která spolu žije odjakživa na jednom

¹ Okolí Waldmünchenu

místě, „Tak a vy teď musíte odejít.“, jen proto, že se posunula nějaká politická hranice a dvě země spolu bojují o moc.“

Z rozhovorů:

Daniela Uhlíková (16 let, Aš): *„Upřímně řečeno, názor si nedokážu pořádně přesně dotvořit. Možná proto, že jsem to nezažila a nevím, jak to bylo. Nevím, jak to tu vypadalo před těma lety. Znáám to tu jen jako Aš, kde už není žádná nemocnice, žádný pivovar, jenom památky po vyhořelém kostelu a novostavby. V minulosti se stalo hodně věcí, na který by se rádo zapomnělo. A jednou z nich jsou určitě i tato léta.“*

4.3.1.2 Bariéry či hranice mezi Čechy a Němci

Otázky byly směřovány tak, aby respondent nebyl vázán na nějaké pevně dané hranice a mohl tak rozvinout vlastní myšlenky. Základní otázka zněla: „Vnímáš nějaké hranice mezi Čechy a Němci?“, pokud ano, měl respondent říci jaké a proč. Proto to mohly být hranice kulturní, zeměpisné, psychické, jakékoli. Projekt „Filmediale HraniGrenze“ obsahoval jako jedno z témat právě zpracování a poznání různých typů hranic a bariér, vzhledem k tomu účastníci tohoto projektu odpovídali více asociativně.

Odpovědi v této oblasti se v drtivé většině případů shodovaly na jazykové či komunikační bariéře a to jak u českých, tak u německých respondentů. Jazyk je vnímán jako jasný determinant obou národností. Také je zajímavé sledovat pozastavení se českých mladistvých nad tím, že v Čechách se němčina běžně učí na školách (v příhraničních oblastech ještě ve větší míře než ve zbytku republiky), kdežto v Německu čeština nikoli a následný projev pochopení, proč není český jazyk pro Němce vyučovaným jazykem. Nutné je ale podotknout, že v posledních letech se v německých příhraničních oblastech stává trendem učit se česky či studovat bohemistiku a příležitostí je čím dál tím více.

Pavla: *„Vnímám především jazykovou bariéru, která je u někoho větší, u jiného menší. Každopádně když ji opominu, záleží na člověku samotném, jestli je společenský a nestydí se komunikovat s někým z jiné země, nebo má strach.“*

Jana: „Němcům se zkrátka nevyplatí učit se česky a tak se zkrátka česky neučí. My Češi se potom musíme snažit s nimi rukama nohama dorozumět. Přejde mi to trochu nespravedlivé, ale co... Je to tak, a tak se my Češi zkrátka budeme učit německy.“

Z rozhovorů:

Phillip Laude (19 let, Hilpoltstein): „Jo, určitě tam jsou hranice, třeba ta jazyková hranice, teda, komunikační hranice se dá taky říct, a...jo, státní hranice, ta ještě je, ale teď už je vlastně otevřená, a tím je to mnohem míň opravdová hranice, jako byla dřív, ale přece jenom je to hranice.“

Anna Šáchová (16 let, Aš) na otázku zda je pro ni rozdílné přátelit se s Němcem a Čechem: „No určitě, protože přece jenom je tam ten handicap komunikační, že nemůžeš prostě vždycky říct všechno, co bys chtěla, nebo tak.“

Kateřina Zdrálková (22 let, Karlovy Vary): „No tak já určitě, protože neumím tak dobře německy, takže se kolikrát i vztekám, když jim nerozumím, že jo, ale jako hranice, nějaký ty psychický...to moc ne...asi jako hranice...hranice, hranice spíš jako vidím ty svoje, že jo, že kdybych uměla německy, tak asi vopravdu žádný nejsou...“

Na jiné bariéry se názory různí, jiné než jazykové však většina respondentů odmítá, objevují se vyjádření k zeměpisné hranici a vstupu do Schengenského prostoru, čímž i tato hranice pomyslně „zmizela“. Jiní se ale odkazují na starší generaci a jejich názory, ve kterých jsou bariéry mezi oběma národy stále patrné.

Pavla: „Osobně kulturní bariéry nepociťuji, protože se právě mnohdy tak "zbytečných" bariér chci zbavit. ... Jde i o to, jak rychle se člověk zvládne aklimatizovat v novém prostředí a najít cestu k novým lidem. Ostatní překážky by se měly ale hodit za hlavu.“

Jana: „Psychické bariéry žádné nevnímám a kulturní trošku ano. Myslím, že jsme o dost kreativnější. Jsme schopni mnohem větších odvahů a upuštění ze svých norem.“

Petr: „Myslím si, že i v dnešní době ty bariéry jsou. Už jen když se podívám na rodiče, prarodiče, tak jim pořád neodpustili jejich minulost.“

Monika: „Psychické bariéry jistě existují, hlavně u starších lidí, potažmo u mladých, kteří to „okoukali“ od rodičů či prarodičů. Jsou ovšem většinou založeny jen na

předsudcích, často neopodstatněných, takže je na každém, aby se od těchto předsudků oprostil.”

Karel: *„Myslím si, že lidé co bariéry nechtějí vidět, nebo mají snahu je překonat, tak pro ně bariéry neexistují. Je samozřejmé ale, že vždy se lépe něco dělá, když víte, že na druhé straně je někdo, kdo sdílí vaše úsilí a snaží se bariéry bourat společně s vámi.“*

Z rozhovorů:

Daniela Uhlíková (16 let, Aš) *na otázku zda vnímá nějaké hranice mezi Čechy a Němci:*
„Možná u starších generací...Teď už je to asi fakt lepší, protože my jsme nezažili tu dobu, kterou zažili naši rodiče nebo prarodiče a my to vidíme jinak.“

Johannes Metz (18 let, Münchaurach bei Herzogenaurach): *„...zeměpisný hranice, jo, ale to teď nebylo tak² ...cítil jsem se jako bych...jako kdybych nepřekračoval nějakou zeměpisnou hranici, ne doopravdy...bylo to spíš takový, že...že šlo...vidět ještě náznak hranice, ale...všechna ta příroda a jak bylo všechno vzájemně prorostlý a taky jednoduše život lidí na té hranici, že tu všechno bylo míň cítit než před dvaceti lety...“*

Dalšími důvody, které mohou znamenat bariéry, jsou podle odpovědí také rozdíly v politice a společenské sféře.

Michael: *„Kromě jazykové bariéry jsou tu především rozdíly v politice, podívejte se na různé připojení se k Evropské Unii. Společensky to můžu vyjádřit zjednodušeně: Češi si připadají jako něco lepšího a Němci si myslí, že jsou Češi zaostali. Tady se toho musí ještě hodně udělat.“*

² Respondent sdílí pocity z vlastní zkušenosti z přecházení hranice během projektu „Filmediale Hranigrenze“

4.3.2 Část II: Zhodnocení smysluplnosti a účelnosti těchto projektů

Už z některých uvedených výpovědí lze vycítit možné subjektivní změny k vzájemnému postoji českých a německých mladistvých před a po absolvování konkrétního česko-německého projektu.

Tentokrát nejsou brány v úvahu jen výpovědi z interview a doplňujících dotazníků, ale také z reflexních dotazníků účastníků zmíněných dvou projektů, které jsou anonymní (aby mohli účastníci beztrestně napsat jakoukoli kritiku). Diferenciace na české a německé účastníky je tu tedy pouze z důvodů dobrého a jasného pochopení smyslu odpovědí.

4.3.2.1 Názory na to, zda mají česko-německé kulturní projekty smysl a proč

Důležité je upozornit na to, že všichni dotazovaní mladí lidé již nějaký česko-německý projekt, podobný dvěma uvedeným, zažil nebo se na něm podílel. Byla jim položena jednoduchá otázka, zda považují takovéto projekty za smysluplné a proč.

Respondenti, kteří se účastnili např. pouze jednoho projektu, vznášeli někdy různé podmínky, za kterých jsou takové projekty přínosné, ale vesměs se vyjádřili pozitivně, jejich zdůvodnění přínosnosti projektů byla většinou jasná a jednoduchá. Ti, kteří se česko-německé kulturní spolupráci věnují již delší dobu, už z velké části znají ideální podmínky, za kterých je projekt efektivní. Dali převážně jasně najevo, že pro ně tvorba projektů smysl má a náležitě to zdůvodnili. Jeden respondent se dokonce vyjádřil tak, že podle něj jsou podobné projekty nejen smysluplné, ale i nezbytné.

Nejčastěji se poukazuje na zlepšení komunikace a informovanosti mezi mladými příslušníky obou národů.

***Pavla:** „Mají smysl - pokud jsou správně načasovány, promyšleny a zařízeny. Lidi to musí bavit, zajímat a musí je to něčím obohatit. Nové zkušenosti, poznatky. Rovněž komunikace je důležitá.“*

***Rosalin:** „Skrz tuto práci vzniká dialog a člověk se učí zacházet s rozdílnostmi. Jednou z nejdůležitějších rozdílností je jazyk. Divadlo je skvělý způsob, jak dosáhnout verbální i nonverbální cestou otevřené komunikace.“*

Z rozhovorů:

Anna Šáchová: „Určitě, myslím, že to je dost dobrý. Jak pro nás pro Čechy, tak pro Němce asi taky. Němci se dokonce naučili pár českých slovíček a pro nás je to taky dobrý si „zašprechtit“, tak my nemáme tolik šanci“

Jedním z posláních projektů je samozřejmě snižovat vzájemnou psychickou nevráživost, v tom vidí někteří respondenti hlavní smysl a přínos těchto projektů.

Ondřej: „Taková spolupráce je podle mě nejlepším prostředkem, jak zabránit vzájemné nevráživosti a strachu z "neznámých" sousedů. Věřím, že lidé, kteří prošli podobným projektem a poznali osobně lidi z druhé země, by již nebyli schopni podporovat takovou fanatickou nenávist k druhému národu, jaká tu byla z obou stran v průběhu minulého století.“

Christina: „Věřím, že jsou tyto projekty velmi smysluplné, protože se tím odbourávají předsudky a je umožněno kulturní porozumění.“

Podle odpovědí v reflexních dotaznících uváděli účastníci jako přínos projektu také to, že se teď cítí v cizí zemi jistěji a spíše by tam jeli na návštěvu.

Z reflexních dotazníků:

Čeští účastníci

Cítím se jistěji a myslím, že teď bych na to byla spíš připravena než předtím.

Němečtí účastníci

Jel(a) bych tam znovu, ale ne sama. Ale cítím se jistěji.

Objevily se názory zaměřující se na výhody toho, že projekty jsou určeny právě mladým lidem, kteří jsou přístupnější a spíše se do česko-německé spolupráce zapojí než starší generace.

Monika: „Myslím si, že takovéto projekty určitě mají smysl, protože pokud nebude docházet k setkávání Čechů a Němců, nikdy nemohou být odstraněny ony předsudky.“

Navíc jsou mladí lidé otevřenější a lépe přijímají nové názory a zkušenosti, takže právě tyto projekty jim mohou snadno pomoci získat náhled na tuto problematiku a obohatit se o tu zkušenost. V dnešní době je svým způsobem nepsaným pravidlem mezinárodních vztahů, že by měly být udržovány dobré vztahy s jinými zeměmi, zvláště s těmi sousedícími. A právě tyto projekty jsou jedním ze způsobů, jak se dají, sice v malém měřítku ale přece, dobré vztahy s Němci udržovat. “

Jana: *„Zvlášť my, mladí lidé jsme flexibilní a tak nás už úplně neštve, co nám v minulosti provedli. Když si touto cestou najdeme kamarády, kontakty s Německem, je to jediné dobře.“*

Také jsou tu pohledy vyzdvihující možný vliv projektů na budoucnost a vůbec celou filosofii toho, že hledět neustále do minulosti a rozebírat ji je v tomto případě s největší pravděpodobností bezúčelné a měli bychom se soustředit na současnost a budoucnost dobrých česko-německých kulturních vztahů.

Karel: *Jde tu prakticky o všechno, o to jak budeme žít my, jak budou žít naše děti a pomocí nich máme možnost to ovlivnit, protože styk s lidmi za onou bariérou v našich hlavách nám ukáže, že ty bariéry nejsou skutečné, že je potřeba je zbořit hlavně v nás samých a to můžeme předat dále, ba dokonce to i ovlivnit jak se to bude dále vyvíjet, což je úžasná myšlenka.*

...

Ty projekty mají smysl, protože hledí do budoucnosti a nesnaží se přetvářet minulost, tu berou jako důležitý fakt, který je dobré vědět, ale důležitá je současnost a to jak se díky ní postavíme k budoucnosti, jež nás čeká, jež přinese nová fakta a donutí nás čelit novým otázkám a problémům, jimž je potřeba čelit společně. Protože jen do té doby, co pracujeme spolu, nezůstáváme stát samotní.

4.3.2.2 Potenciální vliv česko-německých kulturních projektů na snížení jazykové bariéry

Dotazováni byli jednotliví konkrétní účastníci projektů, zda mají pocit, že jim absolvování projektu pomohlo ke zmenšení komunikační hranice. Také byl zjišťován jejich obecnější pohled na tuto problematiku, tedy jak se jim během projektu pracovalo s jinou řečí a zda jsou např. toho názoru, že projekt pomohl ostatním účastníkům.

Všechny odpovědi byly více či méně kladné. Někteří respondenti uvedli, že to byl jejich vůbec první delší osobní kontakt s lidmi z druhé země.

Z rozhovorů:

Inka Wohrabová (21 let, Mariánské Lázně): „*Já si myslím, že určitě, čím víc má člověk takovýchhle projektů za sebou, tím jsou pro něj ty hranice menší a úplně ideální pro člověka, kterej třeba tak dobře německy neumí, že se chce prosadit, chce se dorozumět a nechce čekat, než mu to někdo přeloží, tak radši tu pusu otevře a prostě mluví, což je hrozně hrozně krásný, hrozně fajn, když se tohle povede.*“

Anika Kopton (18 let, Nürnberg) : „*Jo, myslím, že jo, tak...komunikovali jsme přece a...zmenšili jsme tu hranici, někdy to bylo složitý, protože člověk tu druhou stranu neznal, ale vyhlédli jsme za tu hranici a poznali jsme se a díky tomu je ta hranice pořád menší a menší.*“

Phillip Laude: „*Jo, každopádně. Dokonce i docela...no předtím jsem vlastně nepřišel do žádnýho přímýho kontaktu s Čechy a je šílený, jak dobře jsme si nakonec rozuměli, především jsme natočili film s jednou Češkou, která uměla jen česky a druhou, která to potom překládala, a nebyl to vůbec žádný problém.*“

Johannes Metz: „*Pro mě to bylo osobně obohacení, že jsem viděl, že se dá už jen z tónu a výšky hlasu poznat...co chce ten druhý v principu říct (smích).*“

Němečtí účastníci ukázali nadšení z nových českých slovíček, které se během projektu naučili. Někteří dokonce projevíli po projektu zájem o češtinu více. A ti čeští si zase chválili možnost trénovat německou konverzaci v praxi, někteří zaznamenali větší pokroky než jiní. Mladí Češi také často zmiňovali, že ze začátku měli strach z mluvení, ale poté z nich obavy opadly, také v tom smyslu vyjadřovali soustrast s Němci, kteří se učili nová česká slova.

Z reflexních dotazníků:

Čeští účastníci

Pro mě to bylo velmi dobré, protože jsem mohla mluvit německy, jinak k tomu mám hodně málo příležitostí.

Ze začátku jsem se – jak je mým zvykem – často vztekala, že nerozumím, ale pak, když už o něco vážnějšího šlo, jsem vždycky věděla, co se po mě chce, čemu se kdo směje a podobně. Stačilo prostě chtít, poslouchat, anebo se prostě zeptat.

Na začátku jsme byli všichni tak trochu stydliví, ale pak jsme se oklepali a bavili jsme se všichni se všemi.

Němečtí účastníci

Naučil(a) jsem se pár českých slov. Ale někdy jsem si byl(a) nejistá, jestli opravdu všichni všemu rozuměli a bylo těžké, že si člověk nemohl pořádně “hustě” popovídat. Někdy mě to taky štvalo, že nerozumím česky.

Mám pocit, že pomalinku začínám rozumět česky.

Z rozhovorů:

Kateřina Zdrálková: *„Tak já tady začínám fakt jako mluvit s nima, že jo, protože mě to pak ani nedojde, ale chci něco říct, a jak na to myslím, tak už to jako prostě ze mě nějak vypadne (smích) ... Je to ... většinou rozuměj a ani se mi nějak nesmějou, že bych mluvila špatně nebo takhle.“*

Benjamin Roland (19 let, Langenzenn): *„Každopádně mi přišlo skvělý, že i když my Němci jsme uměli jen německy a Katka (Kateřina Zdrálková) jen trošku německy, tak jsme si přesto výborně rozuměli. A ... přišlo mi skvělý naučit se trošku česky, rád bych se naučil i víc, ale komunikace neznamená jen spolu mluvit, ale také rozumět si.“*

5 Diskuze

Výzkum v oblasti česko-německých kulturních vztahů na příkladu spolupráce občanského sdružení A BASTA! s Institutem dramatické výchovy v Norimberku (TPI DAS Ei) přinesl výsledky hodné pozornosti. Ve výpovědích respondentů lze nalézt řadu nových poznatků a informací o současné situaci v česko-německém pohraničí a jeho možné budoucnosti. Získané informace ovšem nelze zobecňovat, na to byl použit malý a omezený vzorek dotazovaných. Aby bylo dosaženo opravdu objektivního pohledu na danou problematiku, musel by být proveden rozsáhlejší a důkladnější výzkum zaměřený na rozmanitější a početnější cílovou skupinu.

Podle výsledků tohoto průzkumu a individuálních názorů respondentů opravdu česko-německé kulturní projekty pomáhají jejich účastníkům potírat vzájemnou nevráživost a předsudky, pokud vůbec tito mladí lidé nějaké mají. Po absolvování konkrétního projektu se účastníci vyjádřili k jeho vlivu na svůj subjektivní pohled na česko-německé vztahy kladně a konstatovali, že tato zkušenost měla pozitivní efekt vzhledem k vnímání příslušníků druhé národnosti. Dalším přínosem je často zmiňované bourání jazykové bariéry.

Česko-německé kulturní projekty probíhající ve spolupráci dvou uvedených neziskových organizací byly celkově zhodnoceny jako přínosné a smysluplné. Jejich úspěšnost, jak se ukázalo, je podle názoru dotazovaných mladistvých pohybujících se v dané oblasti, založena mimo jiné právě na věku cílové skupiny, její perspektivnosti, otevřenosti a nezaujatosti.

6 Závěr

Cílem této práce bylo zmapovat pomocí kvalitativního výzkumu vnímání česko-německé kulturní spolupráce v neziskovém sektoru a smysluplnost česko-německých kulturních projektů na vzorku mladých lidí z pohraničí. K dobrému pochopení problematiky česko-německých kulturních vztahů bylo nutné nastudovat nejen společnou historii obou zemí, ale načerpat další odborné teoretické znalosti. Praxe v tomto oboru se ukázala být přínosnou výhodou. Stejně důležitou částí ale samozřejmě byla empirická část práce, tedy sběr primárních dat a jejich následný kvalitativní rozbor.

Ačkoli získané informace a závěry nelze doopravdy zobecňovat, jelikož k tomu by byl nutný rozsáhlejší výzkum, výsledky výzkumné části oproti předpokladům této bakalářské práce ukázaly, že většina dotazovaných mladých lidí již není ovlivněna společnými historickými událostmi obou států, tudíž v jejich přesvědčeních již nepřežívá pomyslná Železná opona a také z kolektivní paměti se podle výstupů z rozhovorů a odpovědí v dotaznících vytrácí předsudky. Přispívá k tomu ovšem možná také další poznatek vycházející z části výzkumu a to častá neznalost dějepisu druhé poloviny dvacátého století u mladých lidí a příslušné problematiky. Ve vzájemném subjektivním vnímání neuvedli dotazovaní mladiství povětšinou žádné výrazné rozdíly, které by vnímali; také převažovaly dobré zkušenosti s příslušníky druhé národnosti nad těmi negativními. Přesto se tu podle názorů respondentů objevují překážky a hranice v česko-německé spolupráci. Největší a nejčastěji uváděnou bariérou byla složitost komunikace, tedy problém jazykové odlišnosti, která se ovšem podle výpovědí pro jednotlivé účastníky zmenšuje díky účasti na česko-německých kulturních projektech, kde mají možnost se osobně poznat a komunikovat s vrstevníky ze sousední země. I to podle nich přispívá k názoru, že tyto projekty mají svůj opodstatněný smysl. Právě otázka smysluplnosti takovýchto projektů a názor skupiny mladých lidí, které byly položeny odpovídající dotazy, na tuto problematiku, byly jedním z dalších důležitých předmětů výzkumu. Objevily se diskuse a polemiky nad způsobem, jakým by měly být projekty organizovány a jak by měly ideálně probíhat, aby jejich efektivita byla co největší. Většinový úsudek byl ale pozitivní, přičemž jednotliví respondenti uváděli individuální přínosy, kterými je konkrétní projekt obohatil.

Závěrem vyplývajícím z výsledků provedeného výzkumu je tedy potvrzená existence neziskových organizací na české i německé straně a jejich vzájemné spolupráce, dále tvorba česko-německých kulturních projektů, jejich kladný vliv na zmenšování jazykové i potenciální psychické bariéry mezi Čechy Němci pro některé z jejich účastníků a tudíž částečný pozitivní vliv na česko-německé kulturní vztahy. Vizí do budoucna je snaha nejen udržovat, ale také rozvíjet spolupráci mezi oběma zeměmi a zvyšovat počet uskutečňovaných společných projektů a jiných kulturních akcí za účelem stabilizace dobrých vztahů České republiky a Spolkové republiky Německo v dalších letech.

7 Seznam literatury

- ALLERDINGS, E.; DÖNITZ, H. a ENGEL, N. *Co was jist čojč?* [brožura]. Vimperk: A BASTA! o.s. a Nürnberg: TPZ DAS EI, 2007.
- B MEDIA SOLUTIONS. *Tandem : Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže* [online]. 2009 [cit. 2010-02-17]. O Tandemu. Dostupné z WWW: <<http://www.tandem.adam.cz/sekce/o-tandemu>>.
- BARKER, CH. *Slovník kulturních studií*. [překl.] Gillárová K.; Pospíšil M.; Reifová I. Praha : Portál, s.r.o., 2006. str. 124.
- BENEŠ, Z.; JANČÍK, D.; KUKLÍK, J.; KUBŮ, E.; KURAL, V.; KVAČEK, R.; PAVLÍČEK, P.; PEŠEK, J.; PETRÁŠ, R.; RADVANOVSKÝ, Z. a SUCHÁNEK, R. *ROZUMĚT DĚJINÁM: Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 - 1948*. Pardubice : Gallery, s.r.o. pro Ministerstvo kultury České republiky, 2002. s. 23-24, 27.
- ČLOVĚK V TÍSNI, o.p.s. projekt Varianty - IKV. *Česko-německé vztahy*. Praha, 2005. s. 112-131.
- DÖNITZ, Hans. *DAS Ei - Theaterpädagogisches Institut Bayern e.V.* [online]. 2009 [cit. 2010-02-27]. Dostupné z WWW: <<http://www.dasei.eu/tiki-index.php?page=home>>.
- GEIST, B. *Psychologický slovník*. 2. Praha: Vodnář, 2002. str. 223.
- GÖHLICH, M.; LEONHARD, H.; LIEBAU, E. a ZIRFAS, J. *Transkulturalität und Pädagogik: Interdisziplinäre Annäherungen an ein kulturwissenschaftliches Konzept und seine pädagogische Relevanz*. München: Juventa Verlag, 2006. s. 20-21.
- HARTL, P. a HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. str. 464.
- HAVLÍČEK, T. 2004. Teorie vymezení pohraničí.
In JEŘÁBEK, M.; DOKOUPIL, J.; HAVLÍČEK, T. a kol. *České pohraničí - bariéra nebo prostor zprostředkování?* Praha: Academia, 2004, s. 59-64.
- HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 1999. s. 50-55.

- INTERNET PROJEKT, a.s. *Česko-německý fond budoucnosti* [online]. 2005 [cit. 2010-02-23]. Dostupné z WWW:
<<http://www.fondbudoucnosti.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=5933>>.
- INTERNET PROJEKT, a.s. *Česko-německé diskusní fórum* [online]. 2004 [cit. 2010-02-23]. Dostupné z WWW:
<<http://www.diskusniforum.org/FrontClanek.aspx?idsekce=7645>>.
- JANOUSEK, J. *Verbální komunikace a lidská psychika*. Praha: Graba Publishing, a.s., 2007. s. 116-117.
- KLEČKOVÁ, V. *Přeshraniční spolupráce a regionální identita na příkladu příhraničních měst Domažlice a Furth im Wald*. Praha, 2009. str. 10, Bakalářská práce.
- KLÍMEK, Rudolf a PROCHÁZKA, David. *Občanské sdružení A BASTA!* [online]. 2007 [cit. 2010-02-18]. Dostupné z WWW:
<<http://www.a-basta.cz/index.html>>.
- KOLMAN, L. *Komunikace mezi kulturami: Psychologie interkulturních rozdílů*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, Katedra psychologie, 2005. s. 48-51.
- MAJEROVÁ, V. a MAJER, E. *Kvalitativní výzkum v sociologii venkova a zemědělství: Část I*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, Katedra humanitních věd, 2006. stránky 67-70.
- MOREE, D. a BITTL, K. *Dobrodružství s kulturou: Transkulturní učení v česko-německé práci s mládeží*. Plzeň: Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem, 2007.
- PLAMÍNEK, J.; SVATOŠ, V.; HLEDÍKOVÁ, J.; BABOUČEK, P.; JANDÁKOVÁ, P. a ZETĚK, J. *Řízení neziskových organizací*. 1. vyd. Praha: Nadace Lotos, 1996. s. 7-8.
- PÖTSCH, Peter. *Brücke/Most-Stiftung* [online]. [cit. 2010-03-20]. Dostupné z WWW:
<<http://www.bruecke-most-stiftung.de/cz/index.php>>.
- PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, s.r.o., 2004.
- VÁGNER, Pavel. *Česko-německá kavárna/Deutsch-tschechisches Café* [online]. 2002 [cit. 2010-02-17]. Historie kavárny. Dostupné z WWW:
<<http://www.volny.cz/dtcafe/cz/pgHistorie.shtml>>.

8 Přílohy

8.1 Příloha 1

Základní otázky k interview pro české a německé účastníky projektu „Filmediale Hranigrenze“

1. Co pro Tebe znamená pojem hranice? /
Was bedeutet für Dich der Begriff Grenze?
 - Jaké různé typy hranice znáš v česko-německém kontextu? /
Welche Typen von Grenzen kennst Du im deutsch-tschechischem Kontext?
 - Překonal jsi během projektu některé z nich? /
Hast Du während dem Projekt manche von denen überwunden?

2. Vnímáš nějaké hranice mezi Čechy a Němci? Pokud ano, jaké a proč? /
Fühlst Du irgendwelche Grenzen zwischen Tschechen und Deutschen? Falls ja, dann welche und warum?
 - Se kterými hranicemi se potýkáš Ty osobně? /
Mit welchen Grenzen bist Du persönlich beschäftigt?
 - Jaké hranice myslíš, že by mohli vidět jiní lidé, např. jiná generace? /
Welche Grenzen meinst Du, könnten andere Leute sehen, z.B. andere Generation?
 - Jaký máš názor na události česko-německé historie? /
Was ist Deine Meinung zu der deutsch-tschechischen Vergangenheit?

3. Myslíš, že tenhle projekt pomohl Tobě nebo ostatním zmenšit komunikační hranice? /
Meinst Du, dass dieses Projekt hat Dir oder auch den anderen geholfen die Kommunikationsgrenzen zu vermindern?
 - Myslíš, že takovéto projekty mají smysl? /
Meinst Du, dass solche Projekte sind sinnvoll?

8.2 Příloha 2

Doplňující dotazník určený českým a německým mladým lidem, kteří se zajímají o česko-německou kulturní spolupráci

1. Co si myslíš o Němcích / Češích, jak je vnímáš? /
Was denkst Du über die Deutschen / Tschechen, wie siehst Du sie?
2. Vnímáš nějaké bariéry či hranice mezi Čechy a Němci (jazykové, psychické, kulturní...)? Pokud ano, tak jaké a proč? /
Spürst Du irgendwelche Grenzen oder Barrieren zwischen Tschechen und Deutschen (sprachliche, psychische, kulturelle...)? Falls ja, dann welche und warum?
3. Jaké máš Ty osobně dobré a jaké špatné zkušenosti s Němci / Čechy? /
Welche gute und welche schlechte Erfahrungen hast Du persönlich mit Deutschen / Tschechen?
4. Jaký máš názor na odsun Němců z pohraničí? /
Was ist deine Meinung zur Vertreibung der Sudetendeutschen aus dem Grenzland?
5. Pomohl Ti česko-německý kulturní projekt nějak změnit nebo si utvrdit své postoje a názory? Jak? /
Hat Dir ein deutsch-tschechisches Kulturprojekt geholfen, Deine Meinungen und Ansichten verändern? Oder befestigen? Wie?
6. Myslíš, že takové projekty mají smysl? Proč? /
Meinst Du, dass solche Projekte sind sinnvoll? Warum?

8.3 Příloha 3

Reflexní dotazník – základní otázky pro zhodnocení projektu

1. Co se Ti nejvíc líbilo? Co si odsud odneseš? /
Was hat Dir am besten gefallen? Was nimmst Du mit?
2. Jaká byla největší výzva? Překvapil jsi v něčem sám sebe? /
Was war die grösste Herausforderung? Hast Du Dich vielleicht überrascht?
3. Jaká byla Tvá největší zkušenost? /
Was war die wichtigste Erfahrung für Dich?
4. Pojedeš příště do té jiné země rád? Cítíš se tam teď jistěji? /
Wirst Du ein nächstes Mal gerne in das andere Land fahren? Fühlst Du Dich jetzt sicherer im anderen Land?
5. Jaká pro Tebe byla práce s jinou řečí? /
Wie war für Dich der Umgang mit den anderen Sprache?
6. Jaká byla pro Tebe skupina? Našel jsi nové kamarády? /
Wie war die Gruppe für Dich? Hast Du neue Freunde gefunden?
7. Které postupy nebo body programu by ještě potřebovaly propracovat? Byl dobře rozdělen čas? /
Welche Methoden oder Programmpunkte könnten noch überarbeitet werden?
War die Zeit gut aufgeteilt?
8. Věřil jsi vedení? /
Hast Du der Leitung vertraut?
9. Byl dobře rozdělen čas? /
War die Zeit gut aufgeteilt?

10. Mohl jsi vnést a zpracovat vlastní nápady? /

Konntest Du deine eigenen Ideen einbringen und umsetzen?

11. Ostatní / Sonstiges